

№ 42 (731)
Лістапад 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- Будзем памятаць мы:
Ігар Лучанок, Ніна Марчук – стар. 2
- Клопат аб горадзе:
Дзісна – перспектывы развіцця – стар. 4
- Царкоўнае краязнаўства:
абраз з в. Казімірава – стар. 5

100 гадоў таму скончылася Першая сусветная вайна

Засталіся дакументы, сведчання, помнікі

«Яблычны фэст» на Карэліччыне

Смачна і весела 3 лістапада ў аддзеле культуры і вольнага часу «Жухавіцкі дом культуры», што на Карэліччыне, адзначылі «Яблычны фэст».

Праграма фэсту была насычанай і размаітай, кожны госць знайшоў сабе занятка па душы. Усе ахвочыя маглі пакаштаваць пірог ці іншыя пачастункі, адмыслова згатаваныя на конкурс «Шарлотка-2018». Дарэчы, першае месца ў ім заняла Таццяна Пучко.

У конкурсе дзіцячых малюнкаў «Шчодрая восень» самай прыгожай і па-майстэрску выкананай журы прызнала працу Данілы Касцюка, а прыз за лепшую кампазіцыю з яблыкаў прысудзілі сям'і Лопух.

Таксама на фэсце можна было паглядзець розныя выстаўкі і паўдзельнічаць у бясспройгрышной латарэі. Добры настрой і зарад энергіі гасцям падарылі мясцовыя артысты і госці – на «Яблычны фэст» прыехалі творчыя калектывы з ўя.

На тварах гасцей фэсту ззялі ўсмешкі, а гэта значыць, што свята атрымалася!

*Вікторыя КАСЦЮК
Фота аўтара*

Традыцыйная культура беларусаў

Кароткія вынікі круглага стала

30 кастрычніка ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў адбыўся круглы стол на тэму «Традыцыйная культура беларусаў: сучасны стан, праблемы захавання і развіцця», арганізаваны Рэспубліканскім цэнтрам нацыянальных культур, БДУКіМ, Беларускай фундаментам культуры, навуковым і мастацкім кіраўніком Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Беразіня» Мікалаем Козенкам.

Да размовы былі запрошаны прадстаўнікі міністэрстваў культуры і адукацыі, навуковыя супрацоўнікі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, прадстаўнікі Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў БДУКіМ, кіраўнікі мастацкіх калектываў, цэнтраў мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, абласных цэнтраў народнай творчасці, грамадскіх арганізацыяў, прадстаўнікі рэспубліканскіх друкаваных СМІ.

Мадэратарамі выступілі прарэктар па навуковай рабоце ўніверсітэта Віктар Язьковіч і старшыня БФК Тадэуш Стружэцкі.

Віктар Язьковіч пёпла павітаў удзельнікаў круглага стала пад дахам адзінай у краіне ВНУ, дзе захаваўся спецыяльнасці па народнай беларускай культуры, і каратка прадставіў накірункі дзейнасці, дасягненні і напрацоўкі выкладчыкаў у напрамку падрыхтоўкі кваліфікаваных спецыялістаў па традыцыйнай культуры.

Тадэуш Стружэцкі зазначыў, што падобных сустрэчаў і размоваў па тэме

захавання і развіцця традыцыйнай культуры было шмат, але выказаныя неаднаразова прапановы застаюцца нерэалізаванымі. За апошнія тры дзесяцігоддзі зроблена нямаля, але губляецца больш. Мы актыўна засвойваем напрацаваны досвед, але і губляем назапашаны. Традыцыйная культура не стала асноўным фактарам фармавання нацыянальнай свядомасці беларусаў, не мае шырокай запатрабаванасці ў грамадстве, часцей успрымаецца як дэкаратыўны элемент разнастайнасці

і ўпрыгожання канцэртаў і масавых мерапрыемстваў, і гэта пры тым, што Беларусь мае самую багатую і разнастайную сярод многіх еўрапейскіх краінаў традыцыйную культуру.

Няма пакуль асобнай дзяржаўнай або міжгалайнай сістэмы выхавання і развіцця традыцыйнай культуры. Адсутнічае неабходная каардынацыя ў сферы культуры і адукацыі, у самой сферы культуры. З кожным годам скарачаецца колькасць носбітаў традыцыйнай культуры, якія перанялі яе з рук у рукі, з вуснаў у вусны ад бацькоў і дзядоў. Пакуль не створаны інфармацыйны банк дадзеных ці паўнаважны сайт традыцыйнай культуры. Не надаецца належнай увагі гэтай тэме ў дзяржаўных СМІ.

(Заканчэнне на стар. 3)

Віктар Язьковіч

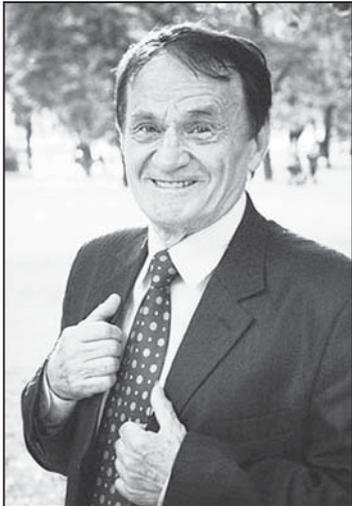

Тадэуш Стружэцкі

Нашы спачуванні

Сёлета 12 лістапада пайшоў з жыцця кампазітар і педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, народны артыст Беларусі прафесар **Ігар ЛУЧАНОК**. З 1980 г. ён узначальваў праўленне Беларускага саюза кампазітараў, у 1982 – 1986 гг. быў рэктарам Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. У пачатку 1985 г. абраны дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Але найперш Ігар Міхайлавіч застаўся ў гісторыі і айчынным мастацтве як таленавіты кампазітар. Ён працаваў у розных жанрах (вакальна-сімфанічным, камерна-інструментальным, камерна-вакальным), але найбольш плённа – у песенным. Ягонай музыцы ўласцівыя нацыянальная самабытнасць і яркі меладызм. Мелодыю «Песні пра Мінск» штогадзіны адбіваюць куранты на вежы адноўленай Мінскай ратушы.

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя, рэдакалегія «Краязнаўчай газеты» шчыра смуткуюць з прычыны смерці творцы, многія песні якога па праве ўспрымаюцца як народныя, і выказваюць спачуванні родным, блізкім і прыхільнікам таленту Ігара Міхайлавіча.

Будзем памятаць мы...

Даследчыца з Заходняга Палесся

Нядаўна сябры і калегі апантанай краязнаўцы з Кобрыншчыны Ніны Марчук згадалі жанчыну цёплымі словамі, адслухалі паніхіду па ёй. Прайшло 40 дзён, як на 69-м годзе Ніна Рыгораўна пайшла з жыцця.

Н. Марчук мела дзве вышэйшыя адукацыі – эканаміст і журналіст, кіравала фермерскай гаспадаркай. Вялікі ўнёсак зрабіла па вяр-

танні забытых імёнаў і падзеяў, што тычацца Заходняга Палесся. Яна друкавалася ў газетах і часопісах Беларусі, Расіі, Украіны і Польшчы; выйшлі больш за 100 яе гістарычных матэрыялаў. Неаднаразова была пераможца літаратурных конкурсаў «Рэха Берасцейшчыны» (праводзіць аднайменны краязнаўчы сайт) і «Польшча – прыязная суседка Беларусі» (абвяшчае Пасольства Рэспублікі Польшчы ў Рэспубліцы Беларусь).

У 2018 годзе перамагла ў тэлегульні «Адзін супраць усіх». У 2017 годзе выйшла ў свет энцыклапедыя «Хто ёсць хто ў Рэспубліцы Беларусь», дзе напісана пра Ніну Рыгораўну як пра асобу, якая зрабіла значны ўнёсак у гісторыю. Гэта быў цікавы, жывы і рознапланавы чалавек. Яе заўчасны і раптоўны сыход – страта не толькі для сям'і, але і для ўсёй Беларусі. «Беларусь Радзё Рапця» цытуе не мужа Георгія Марчука, з якім пра жыла амаль 50 гадоў:

– Яна была душой у хаце. І цяпер хата апусцела, тут няма душы. Мы былі розныя людзі, вельмі розныя, і нам было цяжка па жыцці. Я быў прыземлены чалавек, а яна ўвесь час лятала.

Цытуе «Рапця» і Аляксандра Меха з Кобрына: «Гэта быў чалавек, які не проста шмат працаваў у галіне гісторыі, але ж і ў галіне развіцця нашага грамадства. Я лічу Ніну Марчук часткай эліты нашага грамадства».

У жніўні выйшла кніга Н. Марчук «Паміж памяццю і гісторыяй», на прэзентацыі якой прысутнічала і аўтар. Кніга, як аказалася, стала апошнім падсумаваннем жыцця краязнаўцы, якая пакінула яркі след у гісторыі Кобрыншчыны і Брэстчыны.

Падрыхтаваў Уладзімір ПІРОТ

Нашы віншаванні

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» віншуюць калектыў Віцебскага абласнога краязнаўчага музея з 100-годдзем з часу заснавання.

Шчыра жадаем найстарэйшай музейнай установе нашай краіны яшчэ большых высокіх дасягненняў у папулярызаванні роднай спадчыны, высакароднай справе выхавання любові да сваёй зямлі, да сваёй культуры.

На тым тыдні...

✓ **29 кастрычніка** на Заходніх могілках Мінска адбылося ўрачыстае адкрыццё помніка даследчыку сталінскага тэрору Леаніду Маракову. Выступілі старшыня ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» Барыс Пятровіч, паэт і палітык Уладзімір Някляеў, пісьменнік Уладзімір Арлоў, палітык Вячаслаў Сіўчык ды іншыя. Асвячэнне помніка і жалобны малабен выправіў айцец Леанід Акаловіч.

Л. Маракоў (1958 – 2016) – аўтар унікальнага энцыклапедычнага даведніка ў 10 тамах (15 кнігах) «Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі. 1794 – 1991», у якім прыводзіцца біяграфія больш за 20 000 расстраляных або загінулых у сталінскіх канцлагерах дзеячаў беларускай культуры. Іншыя значныя працы: «Вынішчэнне» – кніга, прысвечаная даследаванню рэпрэсіў супраць беларускіх літаратараў; «Ахвяры і Карнікі» – дакументальнае даследаванне лёсаў ахвяраў і іх катаў у часы масавых расстраляў 1930-х гг.; двухтомны энцыклапедычны даведнік «Рэпрэсаваныя прываслаўныя свяшчэнныя і царкоўнаслужыцелі Беларусі. 1917 – 1967».

✓ **31 кастрычніка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя кнігі «Набярэя высоту», прысвечанай 85-годдзю грамадзянскай авіяцыі Беларусі. У выданні выкарыстаныя здымкі з архіваў Музея грамадзянскай авіяцыі Рэспублікі Беларусь, Беларускай дзяржаўнай акадэміі авіяцыі, Авіякампаніі «Белавія», Авіякампаніі «Гродна» ды іншых крыніцаў.

✓ **31 кастрычніка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася прэзентацыя калектыўнай манатрафіі «Цень Стралы: культурныя і вербальныя коды традыцыі». У першую калектыўную манатрафію серыі «Інтэграцыйная фалькларыстыка» па задумцы яе ўкладальнікаў Рымы Кавалёвай (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт) і Вячаслава Калазя (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў) увайшлі матэрыялы вядомых і маладых даследчыкаў, прысвечаныя абраду ваджэння і пахавання стралы, які штогод ладзіцца на Ушэсце ў шэрагу сумежных гісторыка-этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі, Расіі і Украіны, а ў Беларусі ён уключаны ў спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў краіны.

Наведнікі прэзентацыі мелі эксклюзіўную магчымасць пазнаёміцца з манатрафіяй ды набыць яе. Эфект паглыблення ў этнамастатыва быў узмацнены спеўным музычным суправаджэннем аўтэнтычнага фальклорнага гурта «Стаўбунскія вячоркі» Святланы Парашчанкі (вёска Стаўбун), а таксама постфальклорнага гурта «Страла» Эwelіны Шчадрыной (кафедра этналогіі і фальклору БДУКІМ) і дэманстрацыйнай кінастужкі, прысвечанай ваджэнню і пахаванню стралы.

Абрад «Страла» звязаны з землямі Падняпроўя, іх урадлівасцю і дарабытам мясцовых жыхароў. Ён мае глыбокія архаічныя карані, жыхары падняпроўскіх вёсак сёння часам самі і не ўгадаюць, з чаго ён пачалося. Але мадэль свята стагоддзямі застаецца нязменнай: на апошні вясновы маладзік мясцовыя жанчыны прыбіраюцца ў святочныя ільняныя строі, збіраюцца

разам і ідуць працэсіяй праз вёску, спяваючы «стрэльныя» песні (якія, дарэчы, паўплывалі як на музыку Пятра Чайкоўскага, так і на творчасць шэрагу рок-гуртоў XXI стагоддзя). Карагодніцы рухаюцца да жыта, дзе закопваюць стралу, тым самым хаваючы цёмную сілу разбурэння сусвету, пераўтвараючы яе ў дабро, плоднасць, багацце і поспех.

✓ **8 лістапада** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Знакі Незалежнасці. Польскія грошы 1915 – 1939». Яна падрыхтаваная сумесна з Падляшскім музеем у Беластоку ў супрацоўніцтве з Польскім інстытутам у Мінску. Тут прадстаўлены сотні банкнотаў і амаль дзвесце манетаў, што ілюструюць сітуацыю на грашовым рынку польскіх земляў часоў ваенных дзеянняў (1914 – 1918), а таксама эвалюцыю валюты адроджанай польскай дзяржавы (1918 – 1939).

✓ **3 9 па 28 лістапада** Польскі інстытут у Мінску ладзіць «Месяц польскай літаратуры». Цягам гэтага часу запланаваны шэраг рознафармацыйных літаратурных імпрэзаў: прэзентацыі кніг і сустрэчы з польскімі пісьменнікамі і іх беларускімі перакладчыкамі, літаратурна-мастацкая выстаўка... Раман выйшаў у выдавецтва «Логвінаў» пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску і Інстытута кнігі (Кракаў), пераклала твор на беларускую мову Марыя Пушкіна. Першы раман трылогіі «Яблычак» у перакладзе Віктара Шукеловіча быў выдадзены сёлета ў лютым.

23 лістапада ў кнігарні «Сон Голяя» (вул. Леніна, 15) знакаміты польскі пісьменнік Ігнат Карповіч прэзентуе беларускамоўны пераклад свайго рамана «Сонька» з удзелам перакладчыцы Марыі Мартысевич. Раман стаў у Польшчы сапраўднай літаратурнай сенсацыяй. У кнізе сустракаюцца мінулае і сённяшняе, жыццё і смерць, каханне і нявысціс. Прэзентацыю будзе весці Андрэй Хадановіч.

✓ **14 лістапада** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «1918. Нараджэнне новага свету» ў рамках аўтарскага праекта Уладзіміра Ліхадзеда «У пошуках страчанага» да 100-годдзя заканчэння Першай сусветнай вайны. Выстаўка не толькі знаёміць з каштоўнымі гістарычнымі матэрыяламі, але і доманструе сучасныя падыходы да інтэрпрэтацыі трагедыі «Вялікай вайны». Мінскі цэнтр распрацоўкі «Wargaming» прадаставіў для часовай экспазіцыі эксклюзіўныя мультымедычныя матэрыялы, прысвечаныя браітэкніцы Першай сусветнай вайны.

Выстаўка працуе да 2 снежня.

✓ **14 лістапада** ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» ў Палацы Рэспублікі адкрылася выстаўка «Спадвечнае» ў рамках мерапрыемстваў, прысвечаных 25-годдзю кафедры народнага дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. У галерэі адбылася рэпрэзентацыя творчых дасягненняў педагогаў і выпускнікоў адной з найстарэйшых кафедраў універсітэта, якая займае вядучае месца ў сферы вышэйшай школы мастацкай адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Традыцыйная культура беларусаў

Кароткія вынікі круглага стала

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 1)

Галоўнай мэтай круглага стала ён лічыць прафесійнае вызначэнне праблемаў і болевых кропак захавання і развіцця традыцыйнай народнай культуры і выпрацоўку прапановаў органам дзяржаўнага кіравання, усім зацікаўленым структурам ніжэйшага ўзроўню, грамадскім установам – для прыняцця рашэнняў і праграмы дзеяння ў гэтай сферы. У справе прыцягнення ўвагі грамадскасці, навуковых спецыялістаў, практыкаў, усіх, ад каго залежыць лёс нацыянальнай культуры, да праблемаў традыцыйнай культуры вялікую ролю павінны выконваць СМІ. Тэма патрабуе сістэмнай і скаардынаванай працы ўсіх зацікаўленых бакоў, падтрымкі і папулярызавання на ўсіх узроўнях. Дапрацаваны праект Рэзалюцыі круглага стала будзе накіраваны органам дзяржаўнага кіравання і апублікаваны ў СМІ.

У коле акрэсленых праблемаў, на якія звярнуў увагу **М. Козенка**: адсутнасць дзяржаўнай праграмы «Традыцыйная культура і дзеці Беларусі», каардынацыйнага цэнтра народнай культуры і аматарскай творчасці, навукова-метадычнага цэнтра беларускага народнага мастацтва, які б каардынаваў працэсы; праблема кадраў, што існуе, не спрыяе развіццю традыцыйнай культуры. Трэба ўдасканаліць праграму навучання спецыялістаў. Адчуваецца ханічны недахоп музыкаў, якія б ігралі не толькі па нотках, але і па слыху, і мелі навыкі імпрыві-

Мікалай Козенка, Святлана Беразоўская, Алена Каліноўская

зацы. Прапанаваў стварыць беларускі рэспубліканскі саюз фалькларыстаў, удасканаліць праграму фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», надаць кіраўніку фестывалю права ажыццяўлення інавацыйных праектаў.

Прапановы падтрымалі **Ірына Дземянчук**, дырэктар Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці, і **Вячаслаў Калацэй**, загадчык кафедры этналогіі і фальклору БДУКіМ. Сп. Ірына адзначыла, што ў раёнах няма спецыялістаў, мясцовыя ўлады павінны адказа на ставіцца да выбару кандыдатаў на пасады і забяспечыць ім адпаведную падтрымку, каб дзеці змалку далучаліся да фальклору ва ўстановах адукацыі. Сп. Вячаслаў падкрэсліў неабходнасць усебаковай папулярызавання «Берагіні» і пашырэння праграмаў навучання спецыялістаў. Адначасова ён засяродзіў увагу на тым, што трэба бачыць розніцу паміж карэнай культурай, аўтэнтным фальклорам і сцэнічным стылізаваным народным мастацтвам. Калектывы, што накіроўваюцца ўладамі на міжнародныя фальклорныя фестывалі (за рэдкім выключэннем), не маюць дачынення да аўтэнтны, адносяцца да жанру «народны балет».

У працяг тэмы загадчык аддзела арганізацыйна-метадычнай работы Любанскага раённага цэнтра культуры, кіраўнік узорнага фальклорнага гурта «Верабейкі» **Сяргей Выскварка** дадаў, што ў Літве аўтэнтны краінаў Еўропы выступаюць у лепшых канцэртных залах. У нас,

акрамя «Берагіні», такога няма. Няма і належнай увагі да фальклору. Аўтэнт існуе разам з фальклорам (фальклор ува мне), сцэнічнае мастацтва – само па сабе. Аўтэнт пражывае сітуацыю, сцэнічнае выкананне – напрацаваная эмоцыя. Аўтарскія напрацоўкі выдаюць за народныя. Сп. Сяргей прапанаваў выдзеліць фальклор у яго аўтэнтных формах, стварыць сайт (па прыкладзе рускага, балгарскага ці польскага), дзе можна пабачыць аўтэнтнае выкананне. Калі будзе метадычны кантроль усіх метадычных службаў,

Мікалай Дудчанка

толькі тады будзем мець жадаваны вынік. На жаль, сістэма культуры так пабудаваная, што няма часу глыбока займацца фальклорам на месцах, таму ў кожным раёне павінны быць іскрынкі з кастра «Берагіні». Таксама ён звярнуў увагу на тое, што кожны працэс сам па сабе, няма адзінага цэнтра, які вельмі неабходны. На міжнародных фальклорных форумах Беларусі павінны прадстаўляць аўтэнтныя носьбіты (пакуль яны жывыя), а не афіцыйна-ўрачыстыя сцэнічныя калектывы. Трэба прыцягнуць увагу навукоўцаў НАН Беларусі да вывучэння Падляшша, цалкам беларускай вобласці ў Польшчы, дзе захаваліся аўтэнтныя строй, танцы, спевы, абрады, жывыя носьбіты.

Балетмайстар-пастаноўшчык Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля «Харошкі» **Мікалай Дудчанка** канстатаваў, што фальклор не прадстаўлены ў дзяржаўных канцэртах як

непатрэбны вышэйшай уладзе. Для навучання дзяцей прапанаваў кожнаму студэнту (будучаму харэографу) у якасці дыплама даручыць практыку пастаноўкі беларускага танца ў дзіцячым садку і паказаць яе на дзяржаўных іспытах. Ён лічыць мэтазгодным скараціць у праграме навучання непатрэбныя харэографу прадметы, а вызвалены час далучыць да народнай харэаграфіі.

Праблему незапатрабаванасці спецыялістаў-фалькларыстаў у рэгіёнах агучыла **Таццяна Пладунова**, выкладчык кафедры этналогіі і фальклору БДУКіМ. Для іх няма працоўных месцаў. Без іх немагчыма весці фальклорны ўсенавуч.

Досвед працы ў рэгіёне падзялілася дырэктар Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтра **Святлана Каржук**. Яны ладзяць курсы дзіцячых фальклорных калектываў, майстар-класы, курсы, этнадыскатэкі, запрашаюць фальклорныя калектывы з іншых

Святлана Каржук

абласцей. **Алена Каліноўская**, вядучы спецыяліст аддзела інфармацыйна-аналітычнага забеспячэння дадатковай адукацыі дарослых ШКіШК БДУКіМ, падкрэсліла неабходнасць вывучэння досведу рэгіёнаў і стварэння каардынацыйнага цэнтру народнай творчасці і нематэрыяльнай спадчыны, каб было каму рыхтаваць матэрыялы па ўнясенні адметнасцяў традыцыйнай культуры ў спісы

культурных каштоўнасцяў, у тым ліку фестываль «Берагіня» як прыклад досведу захавання традыцыяў.

Прафесар **Энгельс Дарашэвіч** унёс прапанову далучыць менеджараў культуры (якіх выпускаецца 600 чалавек) да прасоўвання фальклору ў грамадскую свядомасць.

Па вызначаных тэмах вы-

Энгельс Дарашэвіч

Таццяна Пладунова

казаліся **Вольга Антоненка, Анатоль Бутэвіч, Алена Боганева, Наталля Драпакова, Аляксандр Лозка, Святлана Беразоўская** ды іншыя. Усе выступы аднагалосна засведчылі неабходнасць далучэння дзяцей і моладзі да традыцыйнай культуры, яе папулярызавання ў грамадстве, выключную ролю Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», які **Уладзімір Гілен** прапанаваў вылучыць у нацыянальны спіс нематэрыяльнай спадчыны.

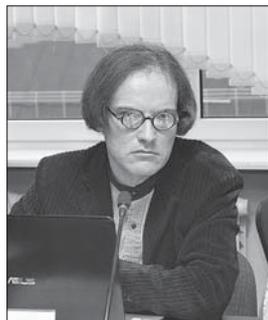
Падсумоўваючы вынікі абмеркавання, **Т. Стружэцкі** падзякаваў удзельнікам мерапрыемства, звярнуўся да прадстаўнікоў СМІ з прапановай асвятлення круглага стала ў іх выданнях і паведамліў, што Рэзалюцыя будзе змешчаная на сайце БФК.

Наталі КУПРЭВІЧ,
фота аўтара

Р.С. Матэрыялы круглага стала таксама надрукаваны ў газетках «Звязда» і «Культура».

Ірына Дземянчук

Вячаслаў Калацэй

Сяргей Выскварка

Аўген Рагін, Аляксандр Лозка, Уладзімір Гілен

Дзісна — наша спадчына і Малая Радзіма

Жыхары г. Дзісны, што ў Мёрскім раёне Віцебскай вобласці, ужо не першы раз звяртаюцца ў «Краязнаўчую газету» з прапановамі аб наданні шэрагу старых будынкаў гэтага горада статуса помнікаў культуры, узяцці іх пад дзяржаўную ахову, каб выратаваць ад варварскага знішчэння. Гэта якраз і дасць магчымасць захаваць гістарычнае аблічча найстаражытнага і каштоўнага паселішча Беларусі.

Сярод іншых варыянтаў паляпшэння эканамічнага і адміністрацыйнага становішча горада ім бачыцца тое, што выкладзена ў гэтым лісце ў Нацыянальную акадэмію навук Беларусі.

У наступным нумары «КГ» мы апублікуем яшчэ адзін ліст з Дзісны, але ўжо да міністра культуры Беларусі.

Разважанні дзісненцаў заслугоўваюць таго, каб на іх адгукнуліся чытачы «КГ».

Заведуючай отделом мировой экономики и внешнеэкономических исследований Института экономики Национальной академии наук Вергинской Т.С.

Уважаемая Татьяна Сергеевна, позвольте обратиться к Вам от имени общественности самого маленького города Беларуси — города Дісны Віцебскай вобласці, Мiorскага раёна.

Из газеты «Звезда» нам стало известно, что в Академии наук прорабатывается административная реформа (АТД) нашей страны. Также в статье написано, что будут учитываться производственные и социально-культурные связи, которые уже сложились, транспортная доступность районных центров, а также мнение населения, которое там проживает. Вот это самое «мнение населения» г. Дісны, а также некоторые социально-исторические аспекты решаемой проблемы мы и спешим донести до Вашего сведения.

Наш город до 1958 г. был районным центром. В нём были два кирпичных завода, лесничество, лесхоз, два деревообрабатывающих предприятия, две школы, садики, больница, поликлиника, специализированные магазины, дом быта, кафе, ресторан, льнозавод, дом ремёсел, дом культуры, библиотеки, городской музей, ЖКХ, маслозавод, завод по переработке фруктов и овощей, кулинария, парикмахерские и др.

В 1958 г. произошла территориальная реформа в Беларуси, и районный центр перенесли в Мiorы, а Дісна стала приходить в упадок, разрушаться экономически и, в прямом смысле, физически: старинные здания, брусчатка, производственные помещения и т.д. приходят во всё большую негодность. И если в советское время поддержанию зданий в надлежащем виде, их ремонту уделялось хоть какое-то внимание, то за последние 25 лет мiorские власти принципиально ничего не хотели делать для развития Дісны.

Почти всё, что когда-то работало, ныне разрушено, разворовано, снесено, закопано в землю. Устроиться на работу, кроме как в социальные учреждения, нет никакой возможности. А сегодняшний председатель райисполкома И.В. Кузнецов открытым текстом заявляет: «Я не собира-

юсь тратить деньги на умирающую Дісну!»

Но сказать, что Дісна умирающий город — ничего не сказать, как бы того не хотелось властьпредержащим! В отличие от плебейского недоразумения по названию Мiorы, которое даже век назад ещё категорировалось как хутор, в нашем городе выработалась тысячелетняя ментальность городского жителя: образованного, предприимчивого, трудолюбивого и свободолюбивого, воспитанного на истинно европейских ценностях и демократических принципах магдебургского права. О том, что слово «дисневец» — не пустой звук, говорит хотя бы тот факт, что в 2016 г. горожане по собственной инициативе, без участия всяких администраций, собрали подписи и обратились непосредственно к председателю Комитета государственного контроля Л. Анфимову с просьбой провести газ в г. Дісну. Тот сам приезжал к нам, и уже через две недели в Дісне был газ. И это при всём том, что районная администрация годами отказывала жителям в подведении газа к городу.

Дісна — по-своему действительно уникальный город, уже хотя бы потому, что при нынешней численности менее двух тысяч жителей она, обладая яркой и многогранной многовековой историей, не намного уступающей своему старшему брату Полоцку, каким-то чудом сохранила за собой сам статус города. А первое

письменное упоминание о Дісне как о городе относится к 1461 г. Но уже в 1569 г. король Жигимонт Август даровал ей новый герб и магдебургское право, раньше, чем Витебску и Двинску! Однако возникновение поселения относится ещё к XI в., когда оно было известно как Копец-городок — резиденция полоцких князей — пригород, форпост Полоцка. Наш город-крепость успешно прикрывал столичный Полоцк от частых вторжений крестоносцев с западного направления. В эпоху Ливонской войны для защиты от восточного агрессора по приказу короля Стефана Батория соединением двух рек с запада был отрезан от суши и реконструирован дисненский Верхний замок. До нашего времени он, к сожалению, не сохранился, но его валы на живописном острове хорошо видны и сейчас.

На рубеже XIX — XX вв. Дісна была крупнейшим уездным городом, и, по отзывам современников, лучшим в Виленской губернии. И уникальность Дісны прежде всего в том, что город и сегодня сохраняет в себе «дух и прелесть старого местечка», в котором органично соединились север, юг, восток и запад, белорусская и русская, еврейская и польская культуры. Это чувствуется и в архитектуре, и в планировке улиц, и в ментальности коренных жителей, которых, как ни печально, с каждым годом остается всё меньше и меньше. На данный момент их численность в Дісне составляет порядка 1,5 тысячи, а ещё в советское время было около 6-ти!

Дісна всегда являлась не только значительным торгово-ремесленным, но и культурным центром страны. В ней начиналась и гремела слава первого профессионального национального театра под руководством Игнатия Буйницкого. Отдыхая в предместье Дісны, Дорожковичах, великий Адам Мицкевич посвящал стихи очаровательного мечтателя Костровицкой. В Дісне служил будущий патриарх Московский и всея Руси Тихон. А ещё наш город является столицей уезда исторической родины автора знаменитых «Алых парусов» Александра Грина. В Дісне были сняты 8 полнометражных художественных фильмов киностудии «Беларусьфильм», среди которых такие, как «Чёрная берёза», «Государственная граница. Тревожное лето 21-го года», «Люди на болоте», «Водитель автобуса». Также известнейшие артисты, как Вячеслав Тихонов, Ирина Алфёрова, Людмила Чурсина, Владимир Конкин, Виктор Харасов, Дмитрий Харатьян, снимались у нас.

Мы очень любим наш город и как можем боремся за него. За последние годы дисненское творческое объединение «Алый парус» неоднократно обращалось в различные министер-

ства с просьбой провести в Дісне День белорусской письменности. В 2019 г. впервые в XXI веке мы надеемся провести День города и приурочить его 450-летию присвоения Дісне магдебургского права. Мы хотим, чтобы к нам чаще приезжали дети, внуки тех, кто когда-то здесь жил, в чьих душах слово «Дісна» вызывает щемящее чувство ностальгии. Наш город находится на древнем пути «из варяг в греки». У нас хранятся православные святые — чудотворная икона и нетленные мощи. Германский благотворительный фонд помогает восстановить францисканский костёл XVIII в. постройки. Сам город построен на очень красивом месте — на полуострове у слияния Западной Двины и её крупнейшего левого притока реки Дісны. К нам каждый год приезжают туристы из Швеции, Израйля, Польши, России. И чтобы вдохнуть в город новое, второе дыхание, мы хотим сделать Дісну настоящим туристическим центром! В настоящее время по частной инициативе, благотворительно в соответствии с историческими описаниями нами создан макет дисненского замка для городского музея и разработан аванпроект для реновации деревянного Верхнего Замка, аналогов которому нет и далеко за пределами Беларуси. Ищутся спонсоры.

В конце текущего августа в Дісне проходило собрание жителей по вопросу безработицы, и на встрече с нами впервые почти в полном составе пожаловала районная администрация, хотя почему-то и без председателя райисполкома. К сожалению, кроме дежурных фраз им особенно нечего было сказать горожанам. Жители же Дісны, выступая один за другим и критикуя работу «районников», предложили обратиться к вышестоящему руководству с заявлением о передаче Дісны Полоцкому району. А мiorское начальство прямо ответило: «Нам всё равно, как хотите!»

Перечислим же причины, по которым мы хотим в Полоцкий район:

1. Работа — дисненцы ездят на работу в г. Полоцк и г. Новополоцк на химические предприятия, работают в основном в Полоцком районе. А от заводов Новополоцка и Полоцка до Дісны 30 км, а от Дісны до Мior — 40.

2. Транспорт — из Новополоцка в Дісну и обратно автобус ходит 3 раза в день, из Полоцка в Дісну и обратно — 2: всего 5 раз в день. А из Дісны в Мiorы — 1 раз в день, и то проходящий.

3. Учёба и быт — люди едут из Дісны в медучреждения, в магазины, на базар, на учёбу преимущественно в Новополоцк и Полоцк. В Мiorы же нам приходится ездить лишь за документами, справками, трата на это день, а то и больше.

4. Историческая справедливость — Дісненская земля веками входила в Полоцкое воеводство, Полоцкую область. Дісненская земля занимала огромную территорию, которую ныне составляют Мiorский, Шарковичский, Глубокский, Поставский и часть других районов.

5. До границы нынешнего Полоцкого района от Дісны всего 5 км.

Поэтому вся логика вещей склоняется к тому, чтобы Дісна была отнесена к Полоцкому культурно-историческому административному региону, стала одним из важных центров туристических маршрутов. Мы — небезразличные люди и верим, что наша Малая Родина обязательно возродится. Просим и Вас внести свою посильную лепту в возрождение самого маленького города, соответствующего — всей большой страны!

Жители Дісны
3.11.2018 г.

Царкоўнае краязнаўства

Казіміраўскі абраз Божай Маці

Сёлета вёсцы Казімірава, што на Жлобіншчыне, спаўняецца 305 гадоў. Узнікненне гэтага паселішча звязанае з заснаваннем тут у 1713 г. манастыра, у якім захоўваўся чудатворны абраз Божай Маці. Гэтая святыня, пасля «знікнення» ў гады савецкай улады, сёння зноў знаходзіцца тут – у адроджаным манастыры. Але пра ўсё па парадку.

Гомельскі краязнаўца, сябра Царкоўна-гістарычнай камісіі Гомельскай праваслаўнай епархіі Андрэй Ананьёў сведчыць: «Ужо сама назва –

Казіміраўскі – падказвае, што манастыр першапачаткова быў не праваслаўны. І гэта сапраўды так, заснаваны ён быў як уніяцкі базыльянскі». А заснаваў яго шляхціц герба «Радван» Казімір Юдзіцкі, род якога паходзіў з Польшчы. Існуе мясцовае паданне, што згаданы абраз Божай Маці быў сямейнай рэліквіяй Юдзіцкага.

У 1832 г., пасля паўстання 1831 г., калі Казімірава знаходзілася ўжо ў складзе Расійскай імперыі, мясцовы мужчынскі манастыр быў ператвораны ў праваслаўны прыход. Прыкладна ў 1880-я гг. тут быў па-

Насельніцы Казіміраўскага манастыра дораць копію рукапіснага абраза Божай Маці Казіміраўскай мітрапаліту Паўлу

Сучасная царква ў гонар Прачыстай у Казіміраве

будаваны праваслаўны храм у гонар Прачыстай (свята адзначаецца 28 жніўня). У 1930-я гг. царква была закрытая і разбураная, а чудатворны абраз знік. І толькі пасля таго, як у 2000 г. у Казіміраве зноў быў створаны манастыр – гэтым разам жаночы, а ў хуткім часе пабудаваная і новая царква (у 2001 г. адбылося яе малое асвячэнне, у 2002-м – вялікае), Казіміраўскі абраз быў «знойдзены». Высветлілася, што доўгія дзесяцігоддзі святыня таемна ад богаборчых уладаў захоўвалася ў жыхаркі Казімірава Ганны Васільеўны Вейс, а пасля яе смерці – у сына Пятра Вейса (памёр у 2008 г.). Пётр Іванавіч і вярнуў абраз вернікам.

У 2013 г. (і тут атрымліваецца юбілей, хаця і невялічкі – 5 гадоў) Беларускай Праваслаўнай Царква прызначыла дзень у царкоўным календары, у які цяпер ушаноўваюць абраз Казіміраўскай Божай Маці як мясцовую святыню, – 16 кастрычніка.

У гэты дзень у Казіміраўскай царкве штогод адбываюцца ўрачыстыя службы, якія ўзначальвае архіепіскап Гомельскі і Жлобінскі Стэфан ці намеснік Гомельскага мужчынскага манастыра ў гонар свяціцеля Мікалая Цудатворца, благачынны манастыроў Гомельскай епархіі архимандрит Амвросій. А часцей яны разам прыязджаюць на свята ў Казімірава.

Пакланіўся Казіміраўскай святыні і мітрапаліт Павел, Патрыярх Экзарх усё Беларусі, які пабываў тут 12 жніўня 2015 г. разам з уладымі Стэфанам, а таксама епіскапамі Тураўскім і Мазьрскім Леанідам, Губкінскім і Грайваронскім Сафроніем і Залатанашскім Іаанам. А протыя паломнікі едуць у Казімірава амаль штодня...

*Мікалай ШУКАНАЎ,
сябра Царкоўна-гістарычнай камісіі
Гомельскай епархіі*

Мядовы век бортніцтва

Са старажытнасці бортніцтва паступова пачынае развівацца і прымаць рысы развітага промыслу. Яно пераросло ў галіну гаспадаркі на дзяржаўным (вялікакняскім) узроўні.

Ад самага пачатку бортнікі забяспечвалі патрабы сваёй сям'і і сваякоў, але з часам спрактыкаванасць і спрытнасць расла, ад чаго павялічвалася прыбытак у натуральным выглядзе: мёд і воск. Гэта паўплывала на хуткае развіццё промыслу з натуральнага ўжывання прадуктаў да эканамічнага рэсурсу.

Ужо ў IX–XII стст. асноўнымі таварамі вывазу былі воск і мёд – прадукцыя нашых земляў трапляла ў краіны Заходняй Еўропы і Міжземнамор'я. У гэты перыяд разгортваецца ўпарадкаванне бортнай справы – у «Рускай Праўдзе» з'явіліся артыкулы, што рэгулявалі бортную дзейнасць, а па сутнасці былі пісаным законам звычайнай практыкі сярод насельніцтва.

Але ж залаты век бортніцтва прыйшоў на XIV–XVI стст., на часы існавання ВКЛ, калі ўсталяваўся попыт на воск і мёд сярод розных краінаў Еўропы. У гэтыя часы воск і мёд складалі асноўную частку вывазу тавараў з тэрыторыі ВКЛ. Прыбытковасць здабычы мёду і воску ў 7–10 разоў была большая за вываз лесу.

Так, амаль 500 гадоў таму праз пяць асноўных мытных

камораў было вывезена 66,1 тыс. тонаў мёду ў сотах (для параўнання: у 2014 г. толькі 23 тony). Аб'ём вывазу ў Еўропу ў сучасных цэнах склаў бы 1,7 млрд дзярляў (трэба ўлічваць, што ў тыя часы такі грашовы аб'ём быў у некалькі разоў большы, чым сёння). І такім чынам мёд 500 гадоў таму з'яўляўся «нафтай» у сучасным свеце.

Менавіта ў мядовы век падарожнікі заўважылі, што па тэрыторыі ВКЛ бягуць звычайныя і мядовыя рэкі, бо бортніцтва ўзнялося на новы ўзровень – самабытная незалежная галіна Вялікай гаспадаркі. Гэта ўсё пацвярджалася колькасцю борцей (у тым ліку калодаў): па падліках навукоўца М. Вітвіцкага іх колькасць перавышала 1 – 1,5 млн заселеных борцей і яшчэ ў 2–3 разы больш незаселеных, або падрыхтаваных. Гэты маштаб проста ўражае ў параўнанні з сённяшнімі падлічанымі раямі ў колькасці да 200 тыс.

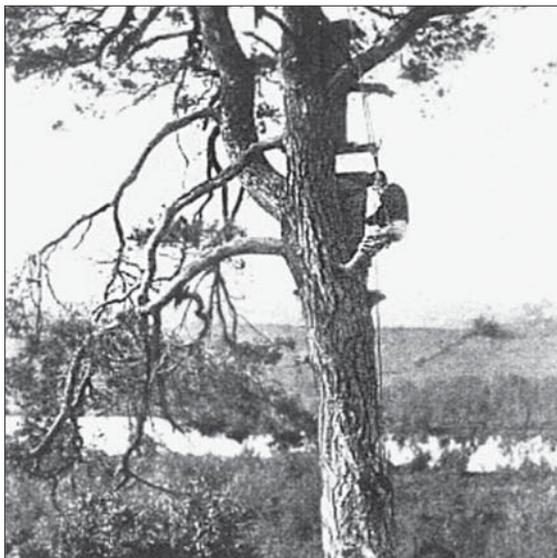
У гэты перыяд фармуецца спецыфічная тэрміналогія, што ўпарадкавала дзейнасць у гэтай галіне. Так, «бор» сёння ўспрымаецца як сасновы лес, але раней гэта быў лес з 60-ю борцамі і адначасова падатковай адзінкай. Напрыклад, «востраў» – гэта таксама пэўны кавалак лесу, дзе размяшчаліся

борці, і калоды, што належалі канкрэтнаму бортніку.

Экстэнсіўнае развіццё абумовіла міграцыйныя працэсы – з'явіліся новыя паселішчы, што спецыялізаваліся на здабычы мёду. Так, звесткі пра такія

паселішчы засталіся і сёння: у Беларусі вядома каля 300 вёсак з «бортнай» тэрміналогіяй (бор, ліпаўка, доўжаны, калода, борці, востраў).

Акрамя таго, што бортніцтва пашыралася па ўсёй тэрыторыі,

яно ахапіла і вялікія гарады: Вільня, Гродна, Віцебск, Мінск і інш. Тут з'яўляюцца найбуйнешыя арганізацыі – бортныя брацтвы або цэхі з усімі атрыбутамі (статут, сцяг, прысяга, абавязкі, правы). Яны выконвалі ролю вялікай бортнай карпарацыі ў сучасным значэнні. Брацтвы займаліся вытворчасцю воску, продажам мёду, воску, мядовых напояў, дабрачыннасцю.

Паступовае развіццё бортніцтва справакавала з'яўленне аднаго з самых дасканалых на той час у Еўропе пісаных заканадаўстваў. Ужо ў Трэцім Статуце ВКЛ для бортніцтва было прадугледжана 7 артыкулаў (з 488). Акрамя пісаных заканадаўства на тэрыторыі ВКЛ дзейнічала строгая сістэма звычайнага права, якое рэгулявала адносіны сярод бортнікаў на працягу ўсёй прафесійнай дзейнасці.

Усё гэта дазваляе казаць, што бортніцтва было не проста промыслам, а важнай галінай Вялікай гаспадаркі. Попыт і наяўнасць вялікай лясной прасторы стварылі ўмовы для выдзялення з простага збіральніцтва арганізаванай галіны гаспадаркі, дзе існавалі свае законы, карпарацы (цэхі), рэгуляцыйная сістэма ды іншае.

*Паводле публікацый Івана ВОСПИВА
на www.bortnictva.by
(партал Установа развіцця
традыцыйнага бортніцтва
«Братэрства Босьх Бортнікаў»)*

Верны да канца свайму народу

З чаго пачынаецца паэт? Магчыма, з адчування таго, што жыццё чалавека – гэта шчасце, вялікі дар... Менавіта такімі словамі пачалася гадзіна гістарычнай памяці «І зноў пяе душа...» у Карэліцкай раённай бібліятэцы, прысвечаная 110-годдзю з дня нараджэння Алеся Мілюця, самабытнага паэта з нашай маленькай вёсачкі Скорычы. У час літаратурнай імпрэзы гучала чароўная, лірычная музыка цымбалаў, чыталіся цудоўныя вершы паэта – вершы, прасякнутыя любоўю да Бацькаўшчыны, што і ёсць тым ідэалам, якому павінен служыць сапраўдны паэт. Таксама гучаў аўтабіяграфічны аповед з жыцця сялянскага хлопца, які загінуў у 1944 годзе ва Усходняй Прусіі. У

вершы «Брату» паэт пакінуў заповіт усім нам:
*Хоць мы спаткаем шмат
нягодаў, –
Май дух адважнага байца!
Ты будзь, брат, верны
да канца
Свайёй зямлі, свайму
Народу!*

Сваякі Мілюця, якія прыехалі з Брэста і Мінска, зранку наведалі родную вёску знамяціта продка і аглядзелі кожны куток дарагога сэрцу месца. У час мерапрыемства, натхнёны і з вялікім жаданнем не раз вярнуцца сюды, каб адрадыць радавое гняздо, яны шмат цёплых словаў казалі аб сям'і, успаміналі тых, ад каго пачаўся іх род. І з вялікай цеплынёю і ўдзячнасцю гаварылі пра свайго «роднага паэта», чыталі яго лісты з фронту да стрыч-

най сястры Мані, прыводзілі ўспаміны класіка літаратуры Янкі Брыля, з якім пашчасціла быць знаёмым А. Мілюцю.

Таксама далі наказ маладому пакаленню, прысутным

вучням – любіць і шанаваць сваю маленькую радзіму, ведаць яе гісторыю і тых людзей, якія яе ўслаўлялі.

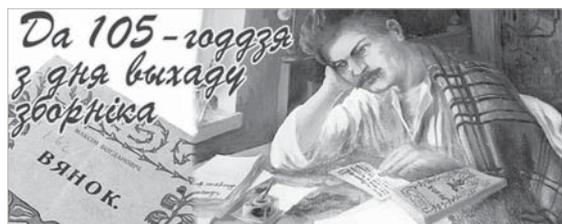
У рамках мерапрыемства працавала кніжная выстаўка

«Мой верш – мая споведзь», на якой была прадстаўленая літаратура з бібліятэчных фондаў і матэрыялы з фонду раённага краязнаўчага музея. Ладзілася таксама электронная прэзентацыя.

*Наталія КАЗАРЭЗ,
метадыст Карэліцкай раённай
бібліятэкі*

*Унучатая пляменніца (2-я злева) і праўнучка (2-я справа) А. Мілюця
перад родным домам паэта*

Поўнаасцю чытэльным аказаўся другі штамп, змешчаны ў кнізе, – «Sawicki», прычым менавіта ў такой транскрыпцыі. Таму з поўнай упэўненасцю можна заяўляць, што адзін з уладальнікаў – гэта «Савіцкі», і працягваць пошукі іншай інфармацыі пра яго. Пошукі супрацоўнікамі вядуцца, але вынікамі пакуль пахваліцца нельга. Паколькі пячатка на-

ца на грунтоўную глебу, але мае доказы. Таму супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча працягваюць пошукі і звяртаюцца па дапамогу да чытачоў «Краязнаўчай газеты».

А ў наступных матэрыялах, прымеркаваных да 105-годдзя

«Вянка» М. Багдановіча, мы распавядзем пра кнігі, што захоўваюцца ў іншых установах Беларусі і замежжа.

*Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея
Максіма Багдановіча*

«Падарунак з Украіны»

Гэтым разам мы завяршаем аповед пра арыгінальныя кнігі вершаў Максіма Багдановіча «Вянок», якія на сённяшні момант захоўваюцца ў музеі паэта ў Мінску. Чаму «на сённяшні момант»? Таму што мы спадзяемся на будучыя знаходкі і падарункі, як гэта было не раз.

У першыя дні снежня 2011 года на афіцыйную электронную пошту музея прыйшоў ліст – кароткі, стрыманы – такі, як любіць пісаць сёння моладзь з сацыяльных сеткаў. «Вітаю Вас. З нараджэннем Хрыстовым. Патрапіла ў рукі вось гэта кніга. Старонкі ўсе, вокладкі няма. Калі яна Вам цікавая і Ваш музей упаўнаважаны папаўняць свае фонды гістарычнымі артефактамі, звязанымі з Багдановічам, – пішыце. З павагай, Жэня». Да ліста былі прымацаваны некалькі электронных выяваў старонак з кнігі.

Аўтар ліста – Яўген Заўлейскі, жыхар горада Роўна (Украіна), кніга патрапіла да яго выпадкова, па словах, належала сям'і ровенскіх настаўнікаў. Іншых фактаў з гісторыі кнігі новы ўладальнік наведваць не мог. Дададзеныя да ліста электронныя копіі

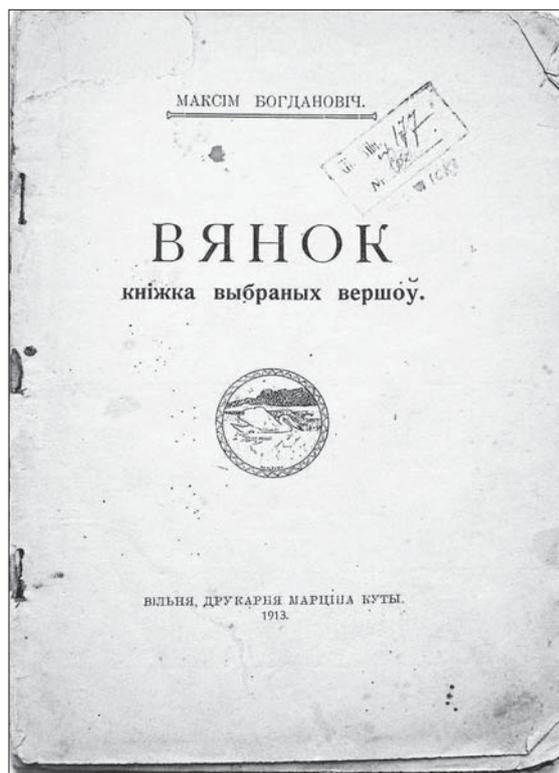
тытульнага аркуша і старонак кнігі дазвалялі зрабіць выснову, што зборнік арыгінальны, выданы ў 1913 годзе ў Вільні. Знешні выгляд гаварыў пра тое, што кніга была ў актыўным карыстанні: старонкі пажаўцелі ад часу, пацёрліся, металічныя мацаванні пакрылі іржой, маюцца следы заломання і надарванасці, вокладка адсутнічае.

Тытульны аркуш і яшчэ адна старонка кнігі ўтрымліваюць штамп бібліятэкі, хутчэй за ўсё, прыватнай, «XII. Bibl. / Nr. ____». На штампце, які размяшчаецца на тытульным аркушы, уладальнік сінімі чарніламі дапісаў нумар кнігі – «177». І крыху ніжэй чарніламі іншага колеру паставіў аўтограф, у якім выразна прачыталіся дзве першыя літары, – «Са...». Малаверагодна, што супрацоўнікам музея Максіма Багдановіча ці даследчыкам калі-небудзь удалося б расшыфраваць прозвішча гаспадары. Але ён «паклапаціўся» пра гэта сам, паставіўшы ніжэй бібліятэчнага штампа пячатку з уласным прозвішчам. Дзіўна, але на ёй, наадварот, дрэнна чытаюцца першыя літары.

пісаная лацінскімі літарамі, то можна меркаваць, што «гаспадар» кнігі жыў бліжэй да заходняй мяжы сучаснай Беларусі.

Наогул, «Савіцкі» – беларускае, польскае, рускае і ўкраінскае прозвішча, яго з'яўляецца даволі распаўсюджаным. Адна з версій, што мае поўнае права на існаванне, – уладальнікам кнігі мог быць жыхар Вільні, дзе «Вянок» М. Багдановіча ўбачыў свет. Напрыклад, ксёндз Савіцкі, які ўзгадваецца сярод членаў праўлення Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны. Арганізацыя была створаная ў 1915 годзе, старшынёй праўлення быў абраны Вацлаў Іваноўскі.

Намеснікамі старшыні былі Антон Луцкевіч і Вацлаў Ластоўскі, абодва яны адыгралі важную ролю ў справе выдання «Вянка» М. Багдановіча. В. Ластоўскі фактычна з'яўляўся рэдактарам кнігі, ліставаўся з аўтарам, шукаў малюнак на вокладку і ставіў прывясненне. А. Луцкевіч займаўся пошукам фінансаў для выдання кнігі і стаў першым рэцэнзентам «Вянка». Версія аб прыналежнасці паэтычнага зборніка ксяндзу Савіцкаму абапраец-

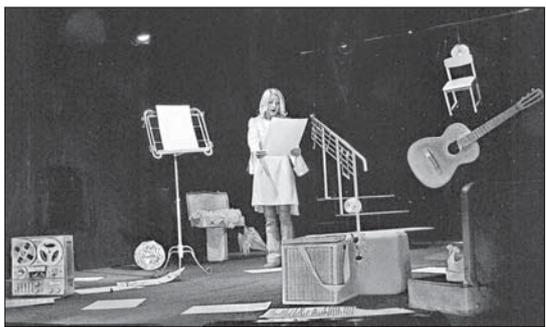
*Тытульны аркуш кнігі «Вянок» М. Багдановіча
(з фонду Літаратурнага музея Максіма Багдановіча)*

У тэатры «Зьніч»

19 лістапада для дзяцей пакажуць манаспектакль **«Мой маленькі прынец»** паводле аповесці-казкі Антуана дэ Сент-Экзюперы ў перакладзе Ніны Мацяш. «Зоркік можа быць адно толькі сэрца», – так сказаў маленькі хлопчык, які прыляцеў на Зямлю з астра-роіда, каб знайсці сябра. Але апынуўся ён у пустыні...

Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева, выканаўца – Раіса Астрадавінава.

«Мой маленькі прынец»

Увечары на сцэне мана-спектакль **«Прыпадаю да нябёс»**. «Я думала, лёсам мне дадзена многа, і многае, праўда, мне лёс падарыў...» Гэтыя радкі належача Яўгеніі Янішчыц, для якой паэзія стала жыццём. Яе паэтычныя вобразы не адпускаюць чытача, ня-зменна саграюць цэплынёю.

Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева, музычнае суправаджэнне на цымбалах зладзіць Марыя Кучынская.

21 лістапада глядачы ўбачаць музычна-драматычную прыпавесць **«Пачакай, сонца!»** паводле рамана ў вершах «Маруся Чурай» Ліны Кастэнкі і вершаў Ніны Мацяш. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева, кампазітар – Алег Залётнеў.

Манаспектакль распавядае аб каханні і пакутах украінкі Марусі Чурай, вядомай у народзе сваімі песнямі, з якімі Украіна не развітвалася ні ў горы, ні ў радасці. Геранія спектакля асуджаная за ненаўмыснае забойства свайго жаніха, і толькі слова Багдана Хмяльніцкага ратуе жыццё Марусі.

26 лістапада на сцэне прэм'ерны манаспектакль **«Мама»** паводле фантастычнай п'есы чэшскага драматурга Карэла Чапэка і вершаў народнага паэта Беларусі Рыгора Бардуліна, якія ён прысвяціў сваёй маці. Чым чалавек трымаецца ў жыцці? Што дапамагае яму выжыць пад час катастрофы? Толькі сапраўдныя каштоўнасці: спагада, надзея, вернасць, абавязак – і любоў, якая застаецца, нават калі нашых родных ужо няма побач. Вось і вавол мамы Далорэс збіраюцца яе сыны – урач Ондра, лётчык Іржы, Карнэль, Пётра і малодшы Тоні, які піша вершы...

Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчык, выканаўца – Галіна Дзягілева. Мастак-пастаноўшчык – Андрэй Меранкоў, кампазітар – Алег Залётнеў.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскай тэлефоне: 331-75-53.

У афішы лістапада адбыліся змены: спектакль **«Не праклінай, што я люблю»** паводле твора Ніла Гілевіча «Родныя дзеці» (**08.11.2018**) пераносіцца на **20.11.2018 г.** Просім прабачэння!

Адміністрацыя тэатра

Едуць праз Ружаны і Пружаны 191 год таму...

Праз беларускія землі яшчэ з даўніх часоў праязджалі ва ўсіх напрамках самыя розныя асобы: каралі і князі, паслы і манахі, вайсковыя майстры ды іншыя госці. Як правіла, яны не заставаліся ў нас доўга, а ехалі транзітам. Тым не менш, незнаёмцы, якія спыняліся хай сабе і проста пераначавалі, пакідалі цікавыя нататкі аб мясцовасці, архітэктурны і насельніцтвы рэгіёна. Такія сведчанні пераважна былі сціплымі, кароткімі і фрагментарнымі, але тыя звесткі, што захаваліся дагэтуль, нясуць у сабе багатую інфармацыю, бо адлюстроўваюць чужы позірк на з'явы і працэсы нашага грамадства, на нашых продкаў у далёкім мінулым. Менавіта таму часам, каб зразумець сябе, трэба паглядзець на сябе збоку. Нават чалавеку аб'якаваму да гісторыі будзе цікава пачытаць такія крыніцы, бо менавіта там можна сустрэць натуральныя пачуцці і эмоцыі, што так уласцівыя чалавечай натуре ва ўсе часы.

Так гістарычна склалася, што часцей у нататкі вандрунікаў трапляў менавіта заходні рэгіён Беларусі, што ахоплівае і землі сучаснай Пружаншчыны (ці Пружанскага раёна).

Пасля пленных пошукаў мы вырашылі апублікаваць падарожжа 1827 – 1828 гг. адной рускай замочнай сям'і з Тамбоўскай губерні, якая накіроўвалася ў Карлсбад (сучасныя Карлавы Вары, Чэхія) для паліпшоння стану здароўя. Шлях іх пралягаў па беларускіх землях, у тым ліку і праз два паселішчы нашага раёна – Ружаны і Пружаны. Саму вандруўку даволі падрабязна апісала дачка – Алена Сяргееўна Целяпнёва (рус. Елена Сергеевна Теляпнёва). На вялікі жаль, вяртацца дзяўчыне не было наканавана, бо смерць напаткала яе ў Чэхіі пад час падарожжа... Алена было толькі 20 гадоў... Вядомы ў той час чэшскі філалаг і паэт Вацлаў Ганка, які паспеў пазнаёміцца з Аленай, у смутку аб страце сяброўкі напісаў прысвечаны ёй жалобны верш. Бацькі, пахаваўшы дачку ў Празе, вельмі цяжка пераносілі страту дзіцяці. Перабіраючы рэчы дачкі, сярод іншых знайшлі дарожны дыярыўш іх вандруўкі. Сябры сям'і доўга пераконвалі бацькоў надрукаваць гэтыя нататкі, такім чынам захаваць памяць пра іх мілае дзіця. Урэшце, тыя нататкі і былі апублікаваныя на частках ў 1831 г. у аб'яднаным часопісе «Сын отечества и Северный архив. Журнал литературы, политики и современной истории». Менавіта адтуль і былі ўзятыя ды перакладзеныя нам з рускай на беларускую мову фрагменты падарожжа расійскай сям'і. Пад час перакладу мы пастараліся максімальна захаваць стыль тэксту і яго пунктуацыю, у той жа час паспрабавалі адаптаваць інфармацыю нататак для лепшага ўспрымання сучасным чытачом, у належных месцах дадаючы патрэбныя каментары (яны пададзеныя ў круглых дужках курсівам і ў квадратных дужках).

«...Увечары (7 ліпеня паводле старога стылю) мы памянлі коней у мястэчку Ружаны (у тэксце «Ружанах»). Тут было ўсё падрыхтаванае для прыняцця Вялікага Князя (цэсарэвіча Канстанціна Паўлавіча?); аднак жа коней атрымалі мы без цяжкасці, праўда заплацілі за выкарыстанне лішніх двух. Такую долю мы мелі на працягу ўсёй Гродзенскай губерні (як і ў тэксце). Мы праехалі Расію 1400 вёрстаў (1 вярста – 1066,8 м), і ехалі па траве, па гарах, па пясках, і нідзе не запрагалі больш за шэсць коней; але ж у Гродзенскай губерні пачатку прымушалі нас браць 7, далей 8 і нарэшце 10 коней; гэта завяда дакучала татачку.

(Працяг на стар. 8)

Восень – час вяселляў

Уздоўж

1. Адбітак святла, водбліск.
3. Чародка звяркоў, птушанятаў, выведзеных адной маткай.
7. «Каб жыццё, як ..., не круцілася, // Каб на радасць было вам яно». З верша А. Куляшова «Вяселле».
8. Каханню патрэбна ..., а розуму – прастора (прык.).
9. «Няхай ... вам не ўбывае, // У жыцці сонца, кветак, // Малады і маладая, // Жывіце сто летак!». З верша Янкі Купалы «Маладым на вяселлі».
12. «Я надзею плацце бела // І пайдзю з ім пад .... // Сохну, звяну, як былінка, // І гульбе маёй капец» (прып.).
13. Вывадка на прагулку жывёлінаў.
16. Для тых, хто кахае, і ў снежні ... (прык.).
17. Дрэва, апетае ў песнях, узнесенае ў паданнях; паводле аднаго з паданняў, ... – гэта дзяўчына, якая, каб уратавацца ад замужжа са старым, перакінулася ў дрэва.
20. «... вее, павявае, // Шыбакі хістаюцца. // Прыйдзе мілы, пацалуе – // Губакі зліпаюцца» (прып.).
21. Плата; яе патрабавалі ад маладых высюўцы, перагароджваючы дарогу вясельнаму поезду.
25. Тады Юзік ажэнціцца, калі сівы ... ацеліцца (прык.).
26. Падарожжа, паездка (саст.).
27. Той, хто займаецца водным турызмам.
28. Чалавек надзвычай высокага росту.
29. Нож са стала ўпаў – госьць будзе, ... або лыжка – госьця (прыкм.).

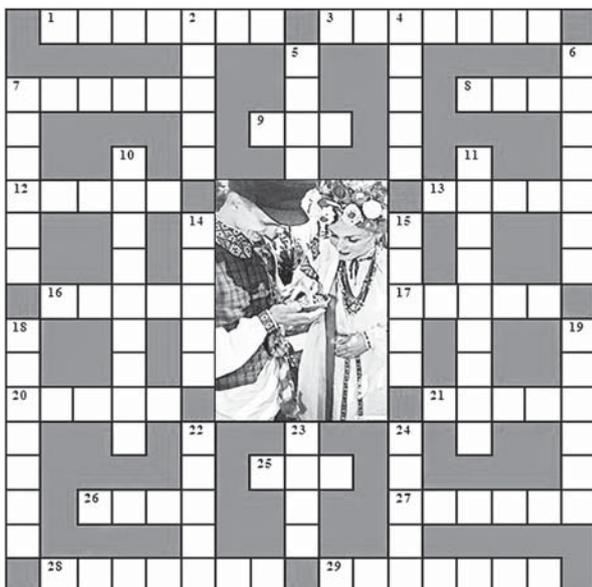
Упоперак

2. Мазь для чысткі абутку.
4. Восень – на дзень пагод ... (прык.).
5. Тое, чым абмахваюцца ў духату.
6. «А ў нашага свата // Кругом хаты мята, // Кругом хаты зелле, // А ў хаце ...» (прып.).
8. Жорсткі чалавек.
10. Лепшая запасная частка для айчыннага аўтамабіля – ... (прык.).
11. Той, хто ўдзельнічае ў выбарах.
14. Тонкая празрыстая матэрыя.
15. Зрушэнне косці з пастаяннага месца ў

суставе.
18. Пушны звярок; у беларускай лічылася вялікім грахам забраць у ... назапашаныёю на зіму арахі.
19. Частка твора, выдзёная асобна.
22. Сівы мужчына для жанчын – як ... для сабакі (прык.).
23. «А мілэнчак ты мой, // Маё ты аздоб'е: // ... рабы, як у жабы, // Галава, як доўбоня» (прып.).
24. Суджэнне, якое вынікае з меркаванняў.

Склад Лявон ЦЕПЕШ

(Падказка: усе словы ў крыжаванцы пачынаюцца з літары В)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Мясцічка Ружаны належыць Князю Сапегу (тут і далей словы напісаныя з вялікай літары, як у арыгінальным тэксе). Я рэдка бачыла дом так міла пастаўлены: на высокай гары перад ім тэраса, а на пагорку цудоўна размешчаны будынак, што перамешаны з зелянінай; насупраць касцёл (у тэксце «Католіцкая царква»), па левую руку раўніна і ў далечыні цёмныя на гары лес, а па правую [—] мясцічка з ратушай, царквой і белымі сценамі, што хаваюць неахайнасць Жыдоўскіх (як у тэксце; у адрозненне ад рускай, у беларускай і польскай традыцыях само слова не мае негатывнага адцення) дамоў. Пакуль перазапрагалі коней, татка ўзяў мяне з сабой, і мы пайшлі наперад. Вялікая дарога вяла побач з Княскім домам і выходзіла з брамы, на якой вензел (пераплеценыя ініцыялы аднаго з уладальнікаў Сапегіў) яшчэ не поўнаасцю знік. Двор выглядае велічна, але на самым двары ўсё занябанае. Дом дзіўнай архітэктуры, відаць, нежылы. Пры ганку стаіць будка, па баках дзве галерэі, з якіх адна зусім звалілася, а другая без вокнаў. На дахах і трубах яшчэ дзе-нідзе блішчыць бляха, але двор увесь парос травой; у садзе высаджанае жыта, а пры ганку велічнага будынка сядзіць з прасніцай старая сялянка, замест красуні Княжны або спрытнай Кастэлянкі, каторая, у адсутнасць пана, павінна была б наглядзець за замкам.

Рэпрадукцыя з літаграфіі Алаіза Місеровіча на малюнак Напалеона Орды. Першая палова ХХ ст.

Пятніца, 8 ліпеня.

Я моцна спала, калі мы патрапілі ў Пружаны (як у тэксце); тэсоць выпадкова мяне штурхануў; я прагнулася і чую, што прамаўляюць [паўсюдна] імя Вялікага Князя (таго ж, верагоднага, цэсарэвіча Канстанціна Паўлавіча). Я ўскочыла і пытаюся ў матулі, пра што гавораць. «Як?» вымавіла матуля: «Хіба ты не чула, што Вялікі Князь прыедзе сюды а дзясятай гадзіне? Мы павінны дачакацца Яго прыезду або наняць фурманаў да Берасця (у тэксце «Бреста»)». У тую ж хвіліну чалавек расчынуў дзверцы, і мы выйшлі [патрапіўшы] ў кватэру да Жыда, г.зн. апынуліся ў халупе, дзе ані сесці, ані стаць, ані прытуліцца [было] нельга: паўсюль смецце, усё нячыстае, усё ў гразі. Коней няма. Вялікі Князь будзе праз некалькі гадзінаў у горадзе; мы можам яго ўбачыць – столькі нагодаў застацца, добра апраўнацца, наглядзецца на Цэсарэвіча і следам за Ім паехаць на паштовых [конях] у Берасце.

Антось АРЦЮХ,
малодшы навуковы супрацоўнік
Ружанскага палацавага комплексу роду Сапегіў
(Заканчэнне будзе)

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 41

Уздойж: 1. Хларафіл. 4. Зазімак. 8. Клён. 9. Парк. 11. Наваколле. 12. Ліпа. 14. Лаза. 16. Лес. 17. Сад. 20. Смак. 21. Стол. 26. Паўзімінк. 28. Клоп. 29. Сола. 30. Мешанка. 31. Спадчына. Упоперак: 2. Авёс. 3. Фінал. 5. Зямля. 6. Апад. 7. Рукі. 8. Казляк. 10. Камары. 13. Павеетра. 15. Адрасат. 18. Лісток. 19. Золата. 22. Сазан. 23. Піва. 24. Ліска. 25. Воле. 27. Ноты.

Лістапад

18 – Язэп Лёсік (Іосіф Юр'евіч; 1883, Стаўбоўскі р-н – 1940), беларускі палітычны дзеяч, мовазнаўца, пісьменнік, педагог, акадэмік НАН Беларусі – 135 гадоў з дня нараджэння.

19 – Берсан Міхаіл Іванавіч (1948), дырыжор, народны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

19 – Мікола Засім (Мікалай Арцёмавіч; 1908, Пружанскі р-н – 1957), паэт – 110 гадоў з дня нараджэння.

20 – Янішчыц Яўгенія Іосіфаўна (1948, Пінскі р-н – 1988), паэтэса, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1978) і Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1986) – 70 гадоў з дня нараджэння.

21 – Арашонкава Ганна Уладзіміраўна (1928, Нясвіжскі р-н), мовазнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1971) – 90 гадоў з дня нараджэння.

21 – Ткачэнка Нінель Аляксандраўна (1928 – 2007), артыстка оперы, народная артыстка СССР – 90 гадоў з дня нараджэння.

23 – Юзаф Завадскі (1818 – 1886), дракар, выдавец – 200 гадоў з дня нараджэння.

24 – Мяцельская Еўдакія Сцяпанаўна (1928, Слуцкі р-н – 1995), мовазнаўца, вядучы беларускі спецыяліст па народных гаворках, суаўтар першых у беларускім мовазнаўстве дапаможнікаў па дыялекталогіі – 90 гадоў з дня нараджэння.

25 – Волкаў Анатоль Валяцінавіч (1908 – 1985), карыкатурыст, кніжны графік, плакатыст, жывапісец – 110 гадоў з дня нараджэння.

26 – Андрэй Вішаваты (1608 – 1678), рэлігійны мысліцель і філосаф – 410 гадоў з дня нараджэння.

26 – Пуласкі Францішак Ксаверы (1743 – 1769), ваенны дзеяч Рэчы Паспалітай, удзельнік Барскай канфедэрацыі – 275 гадоў з дня нараджэння.

26 – Шахавец Уладзімір Міхайлавіч (1918, Барысаўскі р-н – 1991), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

27 – Валчанецкая Валяціна Фёдарыўна (1898, Расія – 1980), беларуская спявачка, народная артыстка Беларусі – 120 гадоў з дня нараджэння.

27 – Ермачэнкаў Генадзь Аляксандравіч (1948, Свіслацкі р-н – 2004), кампазітар, дырыжор, педагог, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1986) – 70 гадоў з дня нараджэння.

27 – Літвінава Зоя Васільеўна (1938, Веткаўскі р-н), жывапісец, графік, мастак манументальна-дэкаратывнага мастацтва, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, узнагароджаная ордэнам Ф. Скарыны – 80 гадоў з дня нараджэння.

27 – Пестрак Піліп Сямёнавіч (1903, Івацэвіцкі р-н – 1978), паэт, празаік, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1964) – 115 гадоў з дня нараджэння.

28 – Навумаў Мікалай Сцяпанавіч (1938), архітэктар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2002) – 80 гадоў з дня нараджэння.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у – 1 за 2003 год)

ПАЭМА (грэч. poēma) – 1) у літаратуры – твор ліра-эпічнага жанру. Гісторыя паэмы пачалася ў далёкай старажытнасці, калі з шматлікіх эпічных песень складаліся паэтычныя творы-эпапеі («Махабхарата», «Рамаяна» ў стараж. Індыі, «Іліяда» і «Адысея» ў Ст. Грэцыі, «Слова аб палку Ігаравым» у Кіеўскай Русі). З эпапеі бярэ пачатак і паэма. Жанр гэты праяўляўся ў розных мадыфікацыях, але ўжо ў тыя далёкія часы паэма афармлялася як твор, што даваў шырокую карціну жыцця, спачатку ў яго гераічных, а потым у больш разнастайных праявах, але з абавязковым асвятленнем высокіх памкненняў чалавечай асобы, напружанага стану чалавечага духу. Канцэнтрацыя ўвагі на асобе героя, надзеленага незвычайнымі якасцямі характару, праз якія раскрываліся важныя сацыяльна-філасофскія і этычныя праблемы часу, асабліва характэрныя для рамантычнай паэмы, што набыла ліра-эпічны характар. На змену рамантычнай прыйшла рэалістычная паэма, з большай увагай да штодзённага жыцця, пастановай сацыяльных праблемаў рэчаіснасці.

Беларуская паэма прайшла вялікі шлях. Спачатку яна была прадстаўлена пераважна камічнымі разнавіднасцямі («Энеіда наывыварат», «Тарас на Парнасе» і інш.), пасля – творами, у якіх галоўныя жанравыя рысы паэзіі выступалі даволі стушавана з прычыны аслабленасці мастацкіх працаў, выкліканай замаруджаным станаўлен-

нем новай беларускай літаратуры (паэтычныя творы В. Дуніна-Марцінкевіча і Ф. Багушэвіча). Толькі ў пач. ХХ ст. набыла тыповыя жанравыя адзнакі, узнялася да ўзроўню сусветнай класікі (творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, М. Багдановіча). Валодаючы адначасова лірычнымі і эпічнымі магчымасцямі адлюстравання жыцця, здольнасцю сінтэзаваць шырокія мастацкія карціны з элементаў сучаснага, мінулага і будучага і ствараць на гэтай аснове яркія народныя характары, паэма як ніякі іншы жанр задавальняла запатрабаванні таго складанага часу. Выдатнымі творами ў гэтым жанры былі паэмы «Курган», «Бандароўна», «Магіла льва» Купалы, «Новая зямля» і «Сымон-музыка» Коласа, «Страцім-лебедзь», «Максім і Магдалена» Багдановіча ды інш. Ужо ў дарэвалюцыйны час айчынная паэма набыла жанравую выразнасць і разнастайнасць, што мела важнае значэнне для наступных этапаў яе развіцця.

Плэннымі для жанру былі 1920-я гг., калі з'явіліся шматлікія лірычныя паэмы: «Безназоўнае» Купалы, «Босыя на вогнішчы», «Чырванакрылы вясчун», «Беларусь лапцужная» М. Чарота, «Дзясяты падмурак» П. Труса. У жанры паэмы выступалі Змітрок Бядуля, У. Дубоўка, М. Грамыка, А. Александровіч, А. Дудар, Я. Пушка, А. Звонак, П. Глебка, Максім Лужанін, Т. Кляшторны, З. Астапенка і інш.

(Заканчэнне артыкула будзе)